

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ТОВАРИСТВО ПСИХОЛОГІВ УКРАЇНИ
ХАРКІВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ
УНІВЕРСИТЕТ імені Г. С. СКОВОРОДИ
Кафедра психології

СУМСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ІМЕНІ А. С. МАКАРЕНКА
УКРАЇНСЬКИЙ НАУКОВО-МЕТОДИЧНИЙ ЦЕНТР ПРАКТИЧНОЇ ПСИХОЛОГІЇ
І СОЦІАЛЬНОЇ РОБОТИ НАПН УКРАЇНИ
АСОЦІАЦІЯ ПРОФЕСІЙНИХ ПСИХОЛОГІВ ХАРКОВА
МІЖРЕГІОНАЛЬНА ГРОМАДСЬКА ОРГАНІЗАЦІЯ СПРІЯННЯ РОЗВИТКУ СИМВОЛДРАМИ
ВСЕУКРАЇНСЬКА АРТ-ТЕРАПЕВТИЧНА АСОЦІАЦІЯ (ХАРКІВСЬКИЙ ОСЕРЕДОК)

*З нагоди 215 річниці ХНПУ імені Г.С.Сковороди,
130-ї річниці з дня народження І.А. Соколянського (1889-1960),
115-річчя В.І. Асніна (1904-1956),
95-річного ювілею А.В. Петровського (1924-2006)
та 25-річчя факультету психології і соціології*

ХАРКІВСЬКИЙ ОСІННІЙ МАРАФОН ПСИХОТЕХНОЛОГІЙ

МАТЕРІАЛИ
НАУКОВО-ПРАКТИЧНОЇ КОНФЕРЕНЦІЇ
(Каталог психотехнологій; тези доповідей)

26 жовтня 2019 року

Харків – 2019

УДК 159.9.07
ББК 88

Рецензенти:

Бочелюк Віталій Йосипович – доктор психологічних наук, професор, завідувач кафедри психології Запорізького національного технічного університету

Євдокимова Наталя Олексіївна – доктор психологічних наук, професор, проректор з наукової та міжнародної діяльності Міжнародного класичного університету імені Пилипа Орлика

Романовський Олександр Георгійович, доктор педагогічних наук, професор, член-кореспондент НАПН України, завідувач кафедри педагогіки і психології управління соціальними системами Національного технічного університету «ХПІ»

Рекомендовано до друку Вченою радою Харківського національного педагогічного університету імені Г.С. Сковороди, протокол № 7 від 28.10.2019 року

ХАРКІВСЬКИЙ ОСІННІЙ МАРАФОН ПСИХОТЕХНОЛОГІЙ (каталог психотехнологій; тези доповідей): матеріали ІІІ міжрегіональної наук.-практ. конф., м. Харків, 26 жовтня 2019 р., ХНПУ імені Г.С. Сковороди. Харків: Діса плюс, 2019. 248 с.

ISBN 978-617-7645-81-7

У збірнику представлено матеріали науково-практичної конференції «**ХАРКІВСЬКИЙ ОСІННІЙ МАРАФОН ПСИХОТЕХНОЛОГІЙ**», метою якої було висвітлення в рамках профорієнтації та просвітництва новітніх розробок у галузі психотехнологій, представлених на теренах України.

Перша частина збірника містить **Каталог психотехнологій** новітніх авторських розробок розвивальних, психокорекційних, діагностичних, тренінгових програм, методик, технік тощо, інформація про які подана у вигляді анотацій.

У другій частині розміщено тези доповідей, які містять результати науково-практичних розробок учасників конференції.

Матеріали конференції віддзеркалюють результати сучасних досліджень у галузях теоретичної та прикладної психології.

Для науковців, викладачів, аспірантів та магістрантів, студентів гуманітарних спеціальностей, практичних психологів, вихователів, соціальних та медичних працівників.

Матеріали друкуються в авторському варіанті з правками редколегії.

ISBN 978-617-7645-81-7

УДК 159.9.07
ББК 88

© ХНПУ імені Г.С.Сковороди, 2019
© Колектив авторів, 2019
© Єльчанінова Т.М. (оформлення, обкладинка, Ψ-емблема), 2019

Тарасова Т.Б. Методичне забезпечення навчальної дисципліни «Методика викладання психології у вищій школі» для змішаного навчання.....	60
Туркова Д. М. Методика діагностики «Сприймання образу тіла дитиною»	63
Хомуленко Т.Б. Психосоматичний підхід до характеристики змісту оздоровчої психотехнології: базові дефініції	64
Хомуленко Т.Б., Фоменко К.І., Миронович Б.С. Семантичний диференціал «Ставлення до тіла»	66
Цигичко Т.П. Казкотерапія в роботі з дітьми дошкільного віку	66

Частина 2. ТЕЗИ ДОПОВІДЕЙ

Абсаямова Л. М. Особистісні детермінанти розладів харчової поведінки	73
Аркатова О.С. Категорія невизначеності в дослідженнях життєвого простору особистості.....	77
Балабай І. С., Малихіна О. Є. Психологічні особливості поведінки лідерів у конфліктних ситуаціях	78
Ветрова Н.В. Психологічні особливості розвитку мотивації підприємницької діяльності в студентському віці: актуальність проблеми	80
Воловик А. С. Особливості невротичних реакцій студентів	82
Галата О.С. Розробка методики діагностики особливостей завзятості у навчальній діяльності студентів та школярів	85
Галушко С.М. Роль сімейно-родинної прив'язаності у становленні особистості молодшого школяра	90
Гармаш О.В. Рушійні кроки змін у педагогічній діяльності на шляху до Нової української школи: психологічний контекст	92
Гога Н.П. Место тривожності в процесі формування соціального довіря.....	96
Даниленко Н.В. Теорія інстинктів в.і. гарбузова як ресурс особистості.....	99
Даниленко Н.М. Особливості ставлення до зовнішності дівчат юнацького віку з різним співвідношенням задоволеності та стурбованості зовнішнім виглядом	102
Дейниченко Л.М. Розвиток комунікативної компетентності майбутніх психологів ..	105
Диаб Набил. Время как фактор ценности собственной жизни.....	110
Долусова Н.М. Йога як метод впливу на тривожність особистості.....	116
Дорожко І.І., Довженко О.О. Булінг в освітньому просторі: реалії сьогодення.....	117
Сльчанінова Т.М. Аналіз взаємозв'язку гніву, агресивності та індивідуально-психологічних особливостей особистості студенток-психологинь	121
Єрмоленко К.В. Психологічне становлення соціальної креативності майбутніх психологів як невід'ємна частина професійної підготовки	123
Жванія Т.В., Волкова О.Г. Емоційна готовність майбутніх психологів до професійної діяльності : діагностика і формування	126
Ілляшенко Т. Д., Жук Т. В. Проблема психолого-педагогічної допомоги батькам, які виховують дітей з особливими освітніми потребами	131
Каменчук Т.Д. Рівнева модель засвоєння просторових знаків та символів як психолого-педагогічна технологія для роботи з дітьми з інтелектуальними порушеннями	135
Кисельов К.С., Саврасов М.В. Креативність особистості майбутнього вчителя початкових класів як запорука його професійної адаптації.....	139

Галушко С.М.

*Харківський національний педагогічний університет
імені Г.С. Сковороди, м. Харків*

РОЛЬ СІМЕЙНО-РОДИННОЇ ПРИВ'ЯЗАНОСТІ У СТАНОВЛЕННІ ОСОБИСТОСТІ МОЛОДШОГО ШКОЛЯРА

В процесі становлення особистості дитини провідна роль належить сім'ї, як першому інституту соціалізації. Унікальність сім'ї, як педагогічного середовища полягає в тому, що в ній можливо створювати глибокі емоційні зв'язки (прив'язаність); сприяти розвитку культури, вихованості, духовності. Сім'я, на думку багатьох вчених (Л.С. Виготського, 1926; Л.І. Божович 1968; М.І. Лисіної, 1982), може бути фактором, що впливає на успішність соціальної адаптації зростаючої особистості, так є і однією з причин її соціальної дезадаптації. Тобто характер дитячо-батьківських взаємин виділяється у якості основної умови соціальної адаптації дитини. Важливість цієї умови підтверджується дослідженнями Дж. Боулбі (1982), П. Кріттенден (1999), М. Ейнсворт (1979), які виявили, що основа соціальної адаптації формується з появою у дитини в перший рік життя почуття прив'язаності до матері (або особи, яка її заміщує). І саме вона є базовою установкою на сприйняття спочатку самої матері, а потім інших людей і світу загалом. Як і процес соціалізації, прив'язаність має дві сторони: з одного боку вона є першим етапом соціалізації, а з іншого – фактором, що впливає на її успішність.

Емоційна прив'язаність дитини до матері (або особи, яка її заміщує) характеризується рядом вікових та індивідуально-типологічних особливостей. Дитина молодшого шкільного віку сприймає матір як джерело допомоги і підтримки, виявляє високу потребу у взаємодії з матір'ю навіть поза домівкою, відчуває виражену потребу в її допомозі. Надійна прив'язаність створює передумови для сприятливого розвитку самостійності в молодшому шкільному віці, тоді як ненадійна прив'язаність ускладнює процес врегулювання і сприяє ранній автономізації. Дитина з ненадійним типом прив'язаності також відчуває потребу в допомозі та участі матері, однак внаслідок порушених стосунків з нею, вимушено воліє діяти самостійно (Пупирьова К.В., 2007).

Але сім'я є не єдиним середовищем соціалізації дитини. Представником суспільства, основним інститутом виховання й навчання дітей поза межами родини є школа. Сім'я та школа мають спільну мету – всебічний і гармонійний розвиток особистості, необхідний для активної участі у суспільному житті. Отже, ці два інститути мають доповнювати один одного за своїми функціями, досягаючи успіху за умов взаємної допомоги й співробітництва.

Саме при переході від батьківського піклування до шкільної освіти, складаються перші соціальні взаємозв'язки дитини. Тобто образ матері (або особи, яка її заміщує), що інтеріоризується, створює внутрішній

ресурс і додаткову стійкість у подальшій соціальній адаптації. Початок навчання у школі веде до корінної зміни соціальної ситуації розвитку дитини. Вона стає «суспільним» суб'єктом та має соціально значущі обов'язки за виконання яких отримує суспільну оцінку. Виникає необхідність досить різкої зміни ігрової діяльності на навчальну.

З включенням дитини у навчальну діяльність змінюється і тип її стосунків як в родині, так і в школі. У школі головна особа – це вчитель. Від нього виходять всі основні вимоги. Ступінь надійності прив'язаності до матері створює передумови для сприятливого розвитку прив'язаності до вчителя. Взаємини з учителем зовсім не схожі на стосунки з батьками. Перший час учитель для першокласника – чужа людина, і дитина мимоволі відчуває страх, боязкість перед ним. Але згодом вона інстинктивно використовує прив'язаність, щоб знаходити підтримку та близькість зі своїми вчителями. Учитель стає для учня головною особою; його рекомендації, його побажання не підлягають сумніву; навіть ставлення до інших учнів опосередковується ставленням до них учителя. Дитина інстинктивно тягнеться до вчителя для відчуття безпеки і захисту. Взаємна чуйність у стосунках прив'язаності, де вчитель реагує на потреби дитини, а дитина реагує на допомогу вчителя, створює надійну базу для розвитку.

На думку Д.Б. Ельконіна (1971), в основі нової діяльності розвиваються основні психологічні новоутворення: у центр свідомості висувається мислення та стає панівною психічною функцією, та починає поступово визначати роботу всіх інших психічних функцій (пам'яті, уваги, сприйняття). Зважаючи на це, можна передбачити, що прив'язаність також впливає на розвиток мислення, що в майбутньому відображається на здібності дитини його регулювати, а з ним і почуття, поведінку (Ростальна М.І., 2007). З розвитком мислення інші функції теж інтелектуалізуються і стають довільними. Розвиток мислення сприяє появі нової якості особистості дитини – рефлексії, тобто усвідомлення себе, свого положення у сім'ї, класі, оцінки себе як учня. Цю оцінку «себе» дитина черпає з того, як ставиться до неї об'єкт прив'язаності. Так якість прив'язаності, в молодшому шкільному віці, істотно впливає на самооцінку дітей у таких сферах, як загальне самоприйняття, зовнішня привабливість і почуття соціальної та психологічної компетентності (якщо значущі люди підтримують її, дають змогу самостійно довести розпочату справу до кінця), або за несприятливих умов – соціальної і психологічної неповноцінності. Дитина з ненадійною прив'язаністю до матері (або особи, яка її заміщує) має дисгармонійну самооцінку; неадекватну поведінку в емоційно напружених ситуаціях, пов'язаних зі змаганням і переживанням неспіху (Борисова І.О., 2007).

У той час, як уява і гра залишаються важливими для дитини шкільного віку, почуття ідентичності все частіше встановлюється через навчання та оволодіння новими навичками. Діти шкільного віку дізнаються,

що в основі успіху лежить практика, і це пояснює їх інтенсивність і наполегливість в опануванні нових навичок. Цей період дитинства також характеризується здатністю контролювати себе, бути спокійною, навчатись.

Також потреба в прив'язаності все більше виражається через дружбу з однолітками, хоча взаємини з учнями спочатку не такі прості: немає знайомих дітей, немає друзів, з якими дитина звикла спілкуватися. Тому не всі діти легко проходять період шкільної адаптації. Але створена у сім'ї (з об'єктами прив'язаності) позитивна робоча модель поведінки допомагає швидше знайти спільні інтереси з однолітками, легко долати труднощі та адаптуватися до шкільного життя.

Отже, сім'я є першим інститутом соціалізації в якому відбувається становлення особистості дитини її психічне та фізичне здоров'я, самооцінка – все це залежить від прив'язаності до матері (або особи, яка її заміщує) в сімейно-родинних стосунках. Так при переході від одного соціального інституту – сім'ї до іншого – школи, завдяки позитивно сформованій прив'язаності, дитина без ускладнень може утворювати повноцінні соціальні зв'язки з вчителями та однолітками. Якщо ж в молодших школярів дисгармонія у стосунках з одним або обома батьками, якщо діти відчувають, що їх вважають неуспішними, нездатним, або вони не відчувають батьківської підтримки, то в таких дітей зростає ризик формування негативних рис характеру і виникають труднощі та проблеми в спілкуванні з однолітками та проблеми адаптації до шкільного навчання.

Гармаш О.В.,

Харківська гімназія № 46 імені М.В. Ломоносова

РУШІЙНІ КРОКИ ЗМІН У ПЕДАГОГІЧНІЙ ДІЯЛЬНОСТІ НА ШЛЯХУ ДО НОВОЇ УКРАЇНСЬКОЇ ШКОЛИ: ПСИХОЛОГІЧНИЙ КОНТЕКСТ

Кожний новий етап розвитку суспільства висуває свої, притаманні тільки йому провідні умови ефективності організації освітнього простору і вони потребують не тільки змін форм і методів педагогічної взаємодії, її змістовної складової, але й змін у характері стосунків між учителем та здобувачами освіти.

Так, в Концепції Нової української школи задана модель нового освітнього середовища, у якій повинна панувати педагогіка партнерства і компетентнісний підхід, що у свою чергу спонукає вчителів широко застосовувати методи організації освітньої діяльності учнів, засновані на співпраці, спілкуванні (ігри, проекти – соціальні та дослідницькі, експерименти). Таке середовище, на думку реформаторів, уможливило особистісно орієнтований підхід в організації освітньої діяльності учнів і водночас сприяє підвищенню якості освіти.

Найважливішою, рушійною силою, що обумовить новий формат